

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΒ'.



ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 8 ΤΟΥ ΝΟΕΒΡΗ 1914



ΑΡΙΘΜΟΣ 538

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΗΡΑΣ ΓΕΡΟΣ Γιατί πρέπει να πάρουμε την Πόλη.
Ν. Π. Μετάνοια. (Στίχοι Gellert, πίκου σε μουσική του
Beethoven).
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Έρνέστος Ψυχάρης.
Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ. Η σκηνή της Σουλβαίγγ (από τον
«Πέρ Γκόντ» του Γίφεν).
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ. — Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ. — ΟΤΙ ΘΕ-
ΛΕΤΕ.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ ΨΥΧΑΡΗΣ

«Τό ὅτι ὁ γιὸς τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Ρενάν τὸ ἐγγόνι,
σύνθεσε, μαθητὴς ἀκόμα στὸ σχολεῖο, ἓνα Πίνακα
τῆς μυθολογίας τοῦ Ὀράτιου, τὸ πρᾶμ' αὐτὸ μᾶς ξα-
ναφέρειν στοὺς ὥραίους καιροὺς τῆς Ἀναγέννησης
καὶ μᾶς θυμίζει τίς εὐγενικὲς ἐκείνες φαμελίδες τῶν
ἀνθρωπιστῶν ποὺ κρατοῦσαν κληρονομίαν τοὺς τὴν
ἀγάπην τῆς ἐπιστήμης· καὶ βέβαια θὰ τοὺς χαροποιήσῃ
ὅλους ἐκείνους ποὺ καλλιιεργοῦν τὰ σοδρὰ χαριτω-
μένα γεννήματα τοῦ νοῦ» (1).

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια, ἔδω καὶ δέκα χρόνια ὁ Ana-
tole France ἄρχιζε κάποιον τοῦ πρόλογον, χαϊρετίζον-
τας μὰ καὶ βοηθώντας τὸ παρουσίασμα τοῦ νέου
Ψυχάρη, τοῦ Μιχαήλ, μέσα στὴν Πολιτεία τῶν γραμ-
μάτων ὑπερ' ἀπὸ δέκα χρόνια ποὺ μοῦ φαίνονται
μακρηνά ἀπὸ τὰ 1904 ὅχι σὰ χρόνια, μὰ σὰ αἰῶ-
νες, ὁ ἄλλος τῆς μεγάλης οἰκογένειας βλαστός, ὁ Ἐρ-
νέστος Ψυχάρης, λοχαγὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ,
πεθαίνει χτυπημένος ἀπὸ τὸ βόλι τοῦ πολέμου. Μὰ
καθὼς ὁ νέος Μιχαήλ, μὲ τὴν πρώτη του εἰρηνικὴ
δασκαλικὴ δοκιμὴν σὰ ὥρα γράμματα φαίνεται σὰ
νὰ θέλῃ νὰ συνεχίσῃ τὸ παραδομένο ἀπὸ παπποῦ καὶ
ἀπὸ πατέρα ἔργο τῆς ἐξανθρωπιστικῆς σοφίας, ἀνά-

λογα μπορῶ νὰ πῶ πῶς ὁ Ἐρνέστος Ψυχάρης μέσα
σ' ἓνα κύκλο λαμπρότερης ἐνέργειας παραδειγμα-
τικῆς, ἀρχίζοντας καὶ τελειώνοντας τὴν δλάνθιστὴν
ἀκόμ' ἀπὸ τὰ νιάτα ζωὴν του, στρατιώτης καὶ πολε-
μιστῆς· μπορῶ νὰ πῶ πῶς ὁ Ἐρνέστος Ψυχάρης ἔζησε
καὶ πέθανε ἄξιος καὶ υπεράξιος γόνος παπποῦ καὶ
πατέρα, ποὺ καὶ οἱ δυὸ τοὺς, ὅσο κι ἂν δὲν τὸ ζωστή-
καν τὸ σπαθί, μᾶς παρουσιάζουνε, συχνὰ πυκνά, στὸ
πολυπρόσωπον ἔργο τοὺς, ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πιδ ζωηρὰ
χαρακτηριστικά του, τὸν πόλεμον γιὰ τὴν ἀλήθειαν,
ἐναντίον τῆς πρόληψης· τὸν πόλεμον, κινημένο ἡ-
ρωϊκά.

Ἀνώφελα τὰ μοιρολόγια, καὶ τὰ συλλυπητήρια
περιττά. Μπροστὰ στὰ γιγάντια καὶ τόσο φοβερὰ
γεγονότα, σὰν τὸν πόλεμον τοῦτον, ποὺ ἀναποδογυρίζον-
ται οἱ ἠθικὲς ἀξίες ὅλες, σὰν ἀπὸ χέρι κάποιου νιτσια-
κοῦ υπεράνθρωπου, γιὰ ποιὸ χάλασμα, γιὰ ποιὸ
ἐξανάνθισμα, ποιὸς ξέρει! ποὺ οἱ ζωὲς τῶν ἀνθρώπων
δὲ λογαριάζονται καὶ ποὺ τὸ αἷμα τὸ ἀνθρώπινον, τῆς
φύσης τὸ στεφάνωμα καὶ τὸ καμάρωμα, χύνεται σὰν
ἀκάθαρτον νερό, — καὶ ἡ συγκίνησις κ' ἐκείνη μὲ πρό-
σωπον ἀτσαλένιον ἀδάκρυτον ἄς παρουσιάζεται.

Στρατιώτης. Νὰ ἡ δουλειὰ καὶ νὰ ἡ καρδιά τοῦ
Ἐρνέστου Ψυχάρη. Βάλτε στὴ λέξη ὅλο τῆς τὸ νό-
ημα, καὶ τὸ νεώτερον καὶ τὸ ἀρχαϊκόν· τὸ νόημα τοῦ
μαζὶ στρατοκόπου ταξιδευτῆ, καὶ τοῦ ταχτικοῦ καὶ
τοῦ πολεμιστῆ. Σ' ἓνα τοῦ ἀπλῆ καὶ σύντομον τραγου-
δάκι μέσα στὶς αἵματοστάλαχτες σελίδες τῆς «Ἀμαρ-
τίας τοῦ ποιητῆ» ὁ πατέρας, ὅχι σὲ τραγουδάκι,
μὰ σὲ συγκρατημένη σπαραχτικὴ κραυγὴ, σὰ νὰ προ-
φητεῦν μὴ μοῖρα. Στὸ δυσκολομετάφραστον αὐτὸ
παίγνιον σὰ νὰ τοῦ λέγῃ ἀπάνου κάτω: «Ὁ στρατιώτης
μου καὶ ὁ ποιητὴ μου, κάθε φορὰ ποὺ σὲ βλέπω,
ἐγὼ ὁ παλιὸς σου φίλος καὶ ὁ πατέρας σου, ἔλα τὰ
καλὰ τοῦ κόσμου σου εὐχομαι. Μὰ, ξέρεις, ἡ καρδιά
μου σκίζεται... Ἀμποτε ἡ μοῖρα σου νὰ σοῦ χαμογε-
λάσῃ λιγότερον σκληρῇ, νὰ σοῦ χαρίσῃ πιδ πολὺ εὐτυ-
χία.. Μὰ καὶ τοῦ πατέρα σου μπορεῖς νὰ μοιᾶξῃς,
καὶ νὰ εἶσαι γι' αὐτὸ πέρηφανος.»

Καὶ βέβαια. Ὁ νέος ποὺ τὸν πήρε τὸ ὅλοι, στρα-
τιώτης εἶταν ἀχώριστος καὶ ποιητής. Ἀντάμωνε σὲ
βαθμὸ ζήλευμένο τὴν ἡρωϊκὴν εἴψαν μὲ τὴν ποιητικὴν
καρποφορίαν. Ἡ ζωὴ του, σὰν ἐπικὸν τραγοῦδι. Ὁ θά-
νατος βαθιὰ μὲ χρυσὴ βοῦλα σφράγιζε τὸ μέτωπον τοῦ
στρατιώτη. Μὰ ἡ Μοῦσα δὲν πρόφτασε τὸ μέτωπον
τοῦ ποιητῆ νὰ τὸ στεφανώσῃ μὲ ὅλα τὰ δαφνόκλαδα
ποὺ ἐρωτεμένα τοῦ ἐπλεξε. Ὅμως κ' ἔτσι μακάριος
ἐκείνος ποὺ ἡ Μοῦσα γέρνει ἀπάνω του φιλώντας
τον, καθὼς φίλησε τὸ νέο Ψυχάρη.

(1) Index raisonné de la Mythologie d' Horace par
Michel Psichari, élève de philosophie au lycée Condor-
cet. Avec une préface d' Anatole France. Paris. Wel-
ter, éditeur. 1904.

Δέν πέρασε πολὺς καιρὸς ποὺ λόγος πολὺς ἔτρεχε στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τοῦ Παρισιῶν γιὰ ἓνα καινούριον βιβλίον, ἓνα μυθιστόρημα: «Κάτου ἀπ' τὰ ὄπλα!» ὁ τίτλος του. Τὸ βιβλίον ἐκείνο ἀμφισβητοῦσε κάποιο μεγάλο βραβεῖο χιλιάδων δραχμῶν ποὺ τότε πρώτη φορὰ θὰ δίνονταν ἀπὸ τὴ γαλλικὴ Ἀκαδημία. Στὴν Ἀκαδημία γερή, καθὼς φαίνεται, συζήτηση ἀνοίχτηκε γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου. Ὁ Παῦλος Μπουρζὲ παρουσιάστηκε, μέσα ἐκεῖ, διαλαλητῆς τῆς ἀρετῆς τοῦ βιβλίου. Στὸ τέλος νίκησε ἡ γνώμη νὰ δοθῇ τὸ βραβεῖο στὸν πολὺ μεγαλύτερο στὰ χρόνια συγγραφέα, στὸ Ρομαῖν Ρολλάν, γιὰ ὅλη του τὴ μακροχρόνιαν φιλολογικὴ ἐργασία. Καὶ μοναχὰ ὁ λόγος ποὺ ἔγινε γιὰ τὸ βιβλίον καὶ ὁ ἀγώνας ποὺ ἀγωνίστηκε, φτάνει νὰ δείξουνε πῶς ὁ Ἑρνέστος Ψυχάρης προικισμένος εἶτανε μὲ λογοτεχνικὴ δύναμη πρώτης γραμμῆς.

Ἄτυχος ποὺ δὲν κατώρθωσ' ἀκόμα νὰ τὸ γνωρίσω τὸ βιβλίον αὐτὸ γιὰ νὰ μιλήσω γιὰ κείνο καθὼς θὰ ταίριαζε. Μὰ ξέρω τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ Ἑρνέστου Ψυχάρη: «Τόποι ἀπὸ ἥλιου καὶ ἀπὸ ὕπνου.» (1) Εἶναι τὸ ταξίδι του στὴν Ἀφρικὴ καὶ ἡ ἐντύπωση ποὺ τοῦ ἄφησε καὶ ἡ ἐνθούμητη ποὺ τοῦ κάρφωσε καὶ ἡ νέα ζωὴ ποὺ τοῦ ξύπνησε ὁ τόπος ἐκεῖνος ὁ ἄγριος, ὁ βάρβαρος, ὁ ἥμερος, ὁ παρθενικός, ὁ ὠραίος, ὁ χτυπημένος ἀλύπητ' ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὁ κατοικημένος ἀπὸ ἀμύλητες, δυσκολοξάνοιχτες, πρωτόγονες ἴσως, μὰ πῶς πολὺ ξεπεσμένες ψυχές, ἀπομεινάρια ποιῶν ξέρεῖ ποιῶν γιὰ πάντα θαμμένων πολιτισμῶν! Ἐπιλοχίας στὸν ἀποικιακὸ στρατὸ τῆς Ἀφρικῆς τὸ ἔγραψε τὸ βιβλίον του, ἀφροὺ τὸ ἔζησεν ἐκεῖ κάτω. Ὅποιος τὸ διαδάσκη, δὲ θάπορῃσῃ γιὰ τὸ τέλος τοῦ Ἑρνέστου Ψυχάρη. Ἐπρεπε νὰ πεθάνῃ, καθὼς πέθανε. Ὁ πόλεμος εἶτανε τὸ ἰδανικόν του, καὶ ἀπάνου στὰ κόκκιν' ἀρχαγγελικὰ φτερὰ τῆς ἰδέας του, μ' ἐκεῖνα τυλιγμένος, ἔφυγε.

Μέσα στίς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ποὺ καὶ μόνο φτάνει γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ καὶ γιὰ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ μιὰ ψυχὴ, εἶναι σπαρμένοι κάτι ἀπὸ τὴ στοχαστικὴ γοητεία τοῦ Ρενάν, κάτι ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ βαθειὰ παρατήρηση τοῦ πατέρα Ψυχάρη. Συνθετικὸ βιβλίον ποὺ εἶναι σὰ νὰ τὸ γράφανε μαζὶ γεωγράφος καὶ διγγραματογράφος, ἐξερευνητῆς καὶ ὄνειροπλέκτης, μὲ τὴ μελέτη τοῦ μεγάλου ἐθνολόγου Γκομπινῶ μὲ τὸ θαυμασμὸ πρὸς τὸν περίφημον περιηγητὴ, τὸ Στάνλεϋ, μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Σατομπριάν καὶ τοῦ Λοτῆ. Μὰ οἱ τόποι τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ὕπνου τότε βοηθήσανε, μᾶς λέει, νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Τὸν εὐεργέτησεν ἡ Ἀφρικὴ. Ἐκεῖ ἔμαθε τὴν καλοσύνην τῆς ἐνέργειας. Ἐκεῖ ἔμαθε τὸ μυστικὸ ποὺ κάνει μιὰ φυλὴ νὰ πάη μπροστὰ στὴ νίκη. Ἐκεῖ τὸν ἀγγίξεν ἡ μεγάλῃ πνοὴ τῆς πατρίδας. Διπλὰ τοὺς συναισθάνθηκε τοὺς ἀφρικαν-

νοὺς τόπους ἐκείνους· τότε μπάσανε μαζὶ στῆς πράξης καὶ στῆς ὄνειροπόλησιν τὸ νόημα. Ἀλλὰ «οἱ τόποι ἐκεῖνοι, μᾶς λέει, παρακινοῦνε σὲ μιὰν ἐνέργεια τόσο ἀγνή, τόσο ἥρωική, ποὺ καὶ ἡ ἐνέργεια γίνεται καὶ αὐτὴ, ἀκέρια, ἓνα ὄνειρον». Τὸν πόλεμον τὸν ὀρίζει «ἄφραστο ποίημα ἀπὸ αἶμα καὶ ἀπὸ ὁμορφιά.» «Στὴν πατρίδα μου, προσθέτει, ὅλοι τὸν ἀγαποῦνε τὸν πόλεμον καὶ κρυφὰ τὸν ἐπιθυμοῦν. Πάντα καὶ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς πολεμοῦσαμε.» Μιὰ φυλὴ, μᾶς λέει, γιὰ νὰ εἶναι δυνατὴ, πρέπει νὰ πιστεῦν στὴ δύναμίν της· ἅμα πάσῃ νὰ πιστεῦν, χάνεται. «Ἴσως εἶναι πλάνη πῶς τούτῃ ἡ φυλὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κείνη. Μὰ τί μ' αὐτό; Ἡ πλάνη νὰ πιστεύουμε πῶς ὑπερέχουμε, αὐτὴ μᾶς κάνει νὰ κατορθώνουμε τὰ μεγάλα.»

Καὶ μαζὶ μὲ τὴν πατριδολατρεῖαν ποὺ τὸν ἀνύψωνε, μιὰ ὀρμὴ ἀσυγκράτητη πρὸς τὰ ταξίδια. «Δὲ βλέπω ἄλλον ἀξιότερον προορισμὸ τῆς ζωῆς ἀπὸ τὰ ταξίδια σὲ μέρη μακρινά. Νὰ χαλᾷς τὰ παπούτσια σου σὲ νέα χῶματα, πέρα ἀπὸ τίς δικές μας τίς θάλασσες καὶ ἀπὸ τοὺς ὠκεανούς. Ἔτσι γινόμεστε καλύτεροι καὶ καλύτερα καταλαβαίνουμε τὴν πολυποίκιλὴ ὁμορφιά.»

Μέσα στὸ ποίημα «τὸ ἄφραστο ἀπὸ αἶμα καὶ ἀπὸ κάλλος» κλείστηκε μαζὶ καὶ ξεχώρισε, σὰν ἀθάνατος στίχος. Γιὰ τέτοιους θάνατους τί θὰ μᾶς ποῦνε τὰ δάκρυα καὶ οἱ παρηγορίες; Ἄς μιλήσουνε οἱ στίχοι τοῦ Τυρταίου μὲ τοῦ Τρικούπη τὴ γλώσσα:

«Τὶ τιμὴ στὸ παλληκάρει...»

Δόξα καὶ τιμὴ στὸ μεγάλο τὸν πατέρα μὲ τὰ μέγαλα τὰ παιδιὰ!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

TAINE.— Ὁδηγοῦν σήμερα τὰ κορίτσια ὅλως διόλου μικρὰ στὸν κόσμον. Τὰ ξεβγάδουν στὸν κόσμον καὶ γιὰ τὸν κόσμον, στίς τέχνες καὶ γιὰ τίς τέχνες, μὲ τρόπο τέτοιο, ποὺ τὸ ψέμα τοὺς γίνεται μιὰ συνήθεια καὶ ὁ ἐρεθισμὸς μιὰ ἀνάγκη. Καὶ μολαταῦτα ὅποιος γέννησε καὶ σκέφτηκε, ξέρεῖ, πῶς ἡ ἱκανότης τοῦ νὰ καθυποχρεώνονται στὴν ἐργασία τὴ βαρετὴ καὶ τὴν καθημερινή, ἡ φιλαλήθεια ἀνάμεσόν τους καὶ ἀνάμεσα τῶν ἄλλων, εἶναι τὰ μόνα ἐφόδια γιὰ νὰ καταστήσουν μιὰν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ τιμημένη στὰ ἴδια της τὰ μάτια καὶ ἀνεχτὴ στὴν κοινὴ ζωὴ.



TAINE.— Ὁ πατέρας στέκεται ὀρθὸς μπροστὰ στὴν πόρτα καὶ φυλάει βάρδια· ἡ κόρη χορεύει, δέχεται κοπλιμέντα, ἐπιδείχνει τὸ φουστάνι της. — Ὁ πατέρας μουτζουρώνει χαρτιά στὸ γραφεῖο του, τρέχει μὲ τ' ἱμάξιν γιὰ τίς ὑποθέσεις του· ἡ κόρη χτενίζεται, παίξει πιάνο, χρησιμεύει γιὰ στόλισμα τοῦ σπιτιοῦ. — Ὁ σύζυγος συνηθίζει νὰ δουλεύει καὶ ἡ γυναῖκα ἀηδιάζει, μὴν κάνοντας τίποτα. — Ὁ σύζυγος θέλει νὰ κοιμηθεῖ, ἡ γυναῖκα θέλει νὰ βγεῖ ὕψω.



(1) Ernest Psichari. «Terres de Soleil et de Sommeil.» Paris Calmann—Levy.